

УДК 061.231 (477.83): 324 (438) “1928”

**“УКРАЇНСЬКЕ СЕЛЯНСЬКО–РОБІТНИЧЕ СОЦІАЛІСТИЧНЕ
ОБ’ЄДНАННЯ (“СЕЛЬРОБ”)” У ВИБОРЧІЙ КАМПАНІЇ
1928 РОКУ ДО ПОЛЬСЬКОГО СЕЙМУ ТА СЕНАТУ**

Маріанна ПИРІГ

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра новітньої історії України

У статті проаналізовано діяльність “Сельробу” в період виборчої кампанії до сейму та сенату 1928 р. Охарактеризовано суперечності всередині партії та відносини з українськими політичними силами.

Ключові слова: “Сельроб”, вибори, сейм, сенат, Західна Україна, КПЗУ.

Політичне життя Західної України у міжвоєнний період відзначалося значним розмаїття політичних партій, які репрезентували різні ідеології та спрямування, відстоювали інтереси певних верств населення чи національних та релігійних груп. Певне місце поміж них посідали й сили ліворадикального напрямку, передовсім – Комуністична партія Західної України (далі – КПЗУ), яка виникла у 1923 р. в результаті перейменування Комуністичної партії Східної Галичини, утвореної у Станіславові в 1919 р. (діяла під безпосереднім керівництвом РКП(б) та КП(б)У). КПЗУ поєднувала комуністичну ідеологію та національні завдання, подавала широку соціальну програму, проте, в умовах Другої Речі Посполитої, вона не мала достатньої можливості та підтримки, щоб зреалізувати себе в усіх сферах політичного життя краю. Умови діяльності ліворадикальних сил визначалися передовсім тим, що комуністичні структури заборонила польська влада, а тому діяли підпільно. Зрештою, одне із завдань цих сил, полягало в тому, щоби добитися від влади переведення їх на легальне становище. Проте здійснити це було можливо лише створивши абсолютно нову політичну партію. Для вирішення цієї проблеми, під безпосереднім контролем представників КП(б)У, у 1926 р. була утворена підконтрольна комуністам партія “Сельроб” у результаті злиття двох лівих організацій – “Народної Волі” та “Сельсоюзу”. Завдяки новоутвореній структурі ліві прагнули поширити свої впливи в суспільстві, передовсім серед селянства, та здобути значну кількість місць у представницьких органах влади. Отже, новоутворений на легальних засадах “Сельроб” творив можливість брати безпосередню участь в усіх виборчих кампаніях.

Із перших місяців діяльності, вирішивши ключові організаційні питання, “Сельроб” розпочав активно готуватися до виборів. Належно організувати виборчу кампанію 1927 р. до громадських рад та здобути вагомий результат у партії достатніх можливостей не було. Одна з основних причин незадовільного

результату, окрім молодості самої партії та неможливості за короткий проміжок часу охопити своїм впливом значну територію, на думку радянських дослідників, полягала не стільки в самій партії, а у характері виборів до органів місцевого самоврядування, які обиралися “далеко не демократичним шляхом” та “ніяк не можуть бути дійсними показниками сили суспільних класів та впливів політичних партій”¹. “Сельроб” усвідомлював свою слабкість, адже ще напередодні виборів заявляв, що належно організувати селянсько-робітничі сили не вдасться, бо вони проводилися спішно і тому давали на згуртування селян занадто мало часу².

Результати виборів залежали від неготовості новоствореної, не до кінця організованої та уже не єдиної політичної сили заявити про себе належно на політичній арені та завоювати значну прихильність у суспільстві, що демонструвало доволі стабільну прихильність до вже існуючих партій. Проте, проведену передвиборну діяльність можна було вважати своєрідною школою для ведення наступної кампанії під час виборів 1928 р. до польського сейму та сенату.

Певних успіхів вдалося досягти “Сельробові” на Жовківщині, що раніше відзначалася москвофільськими настроями. Зокрема, плацдармом для партії тут стало товариство ім. Качковського, майже всі члени якого стали членами “Сельробу”. Отже – перебувало винятково під впливом цієї партії³. Особливо відомим представником партії на Жовківщині був Микола Хам, студент Львівської Політехніки, який виступав одним із основних агітаторів напередодні виборів. Він неодноразово брав участь у заснуванні місцевих комітетів, його часто запрошували в різні села задля виступів, що мали на меті ознайомити місцевих мешканців із виборами: “Хам проводить зазвичай нелегальні зібрання, на яких має виголошувати підбурюючі промови ворожі щодо польського уряду і хвалячи водночас стосунки, що панують у Радянській Росії”⁴. У результаті такої активної діяльності він потрапив під нагляд поліції.

“Сельроб” обіцяв виборцям, на випадок входження до рад, зміни у сплаті податків, перекладання на уряд обов’язку утримувати школи, дороги. У результаті партії таки вдалося здобути на Жовківщині 11 місць у гмінній раді. Хоча, за даними поліції, багато свідків стверджували, що підтримку вони здобули й завдяки різноманітним погрозам, та навіть нанесенню шкоди майну своїх противників⁵.

Сталу підтримку отримав “Сельроб” й у Рава-Руській. Станом на листопад 1927 р. окружному комітетові вдалося поширити свою діяльність уже на весь повіт та активно розпочати творити повітові комітети⁶. Значна заслуга в цьому полягала у діяльності Теодора Линика, що був секретарем та основним організатором окружного комітету. Вже в жовтні він перейшов до “Сельроб-лівиці” та перетягнув із собою більшість членів партії. Кількість її представників у повіті становила майже 400 осіб. Загалом настрої “Сельроб-лівиці” на цій території були надзвичайно оптимістичні, адже вони були переконані, що зуміли

поширити свої впливи майже на третину населення, що, безумовно, обіцяло їм не менше двох мандатів до сейму.

Наприкінці 1927 р. “Сельроб” розпочав активно готуватись до виборів 4 та 11 березня 1928 р. Відтак 31 грудня 1927 р. окружні виборчі комітети “Сельробу” отримали детальні інструкції щодо проведення повітових конференцій, на яких мали обрати повітові виборчі комітети. Окрім того, наголошувалося, що вони повинні забезпечити наявність своїх представників на усіх вічах інших політичних сил та використовувати їх максимально для своєї агітаційної роботи⁷. До 11 лютого усі кандидати були зобов’язані подати згоду на отримання мандатів. У списках кандидатів до сейму, представлених генеральному комітетові у Варшаві виборчим комітетом “Сельробу”, переважали, враховуючи соціальну основу партії, хлібороби, що становили явну більшість в усіх округах, за винятком кандидатів від міст. Для прикладу, в Раві-Руській до переліку кандидатів до сейму входили шевці, купці, робітники, перукарі, кравці, шапкарі тощо⁸. Фактично не було представників від інтелігенції, подекуди траплялися студенти. У селах серед кандидатів, окрім хліборобів, зазначалися ковалі, млинарі, столярі. Вік більшості кандидатів коливався від 25 до 45 років, а приблизний середній вік – 35 років. Досить вагому частину списків становили жінки, проте їхнє представництво сягало не більше третини.⁹

Основний акцент у підготові до виборів робився на агітації серед селян, як основного електорату партії. Планувалося постійне проведення по селах довірчих нарад, під час яких детально пояснювалося значення виборів, зміст виборчих законів і, безумовно, програму “Сельробу”, яку висвітлювали як найідеальнішу для селян, адже “буржуазія та капіталісти”, дбали винятково про власні інтереси, не допускаючи, для прикладу, селянські товари на ринки. Розуміючи, що не всюди буде змога скликати великі збори, ставилося завдання хоча б провести зібрання “найсвідоміших товаришів”¹⁰. Надзвичайно важливим було заснувати місцеві осередки у селах, які склалися хоча б із 3-5 членів. Проте, ЦК не втрачав надії на привернення значно більшої кількості нових партійців. Новостворені осередки ставали одразу й місцевими виборчими комітетами.

Для вивчення настроїв, що панували серед населення, були розроблені спеціальні анкети, що мали на меті визначити не тільки, як був організований та діяв осередок партії та її впливи серед селян, але й позиції її конкурентів та загальний стан справ у повіті. Зокрема, як було організоване господарство, як здійснювалося нарахування податків, чи виконували селяни якісь безоплатні роботи та сплачували пожертвування примусово. Особливе зацікавлення, звичайно, викликали громадські ради, а саме їхній склад, відносини із вищою адміністративною владою, ефективність виконання її рішень, рівень довіри громадян¹¹. “Сельроб” намагався, таким робом, встановити основні проблеми на тій чи іншій території, визначити прагнення, які демонструють селяни, а особливо, малоземельні та безземельні, оскільки саме вони становили основний електорат лівих сил.

Попри таку активну роботу на території Галичини та Волині, “Сельроб” офіційно заявляв, що не ставить собі за першочергове завдання боротьбу в парламенті за права селян та робітників: “виборча боротьба до законодавчих тіл є лише засобом найширшої мобілізації широких мас довкруги найбільш живих кличів соціалістичної політики”¹². Своєю метою ліві проголошували прагнення познайомити маси із політичними процесами, масовими рухами, організаційно їх виплекати та ознайомити їх на свій лад із планами та орієнтаціями інших політичних сил, насамперед, своїх основних опонентів.

Напередодні початку передвиборчої кампанії 1928 р. “Сельроб” зазнав надзвичайно сильного удару, що вплинув, безперечно, на його впливи як серед мас, так і внутрішню стійкість, а саме – розкол партії. Передумови до цього склалися чи не з перших днів існування новоствореної організації, проте до середини 1927 р. суперечності стали неподоланими й 11 вересня більшість членів колишньої “Народної Волі” оголосили про створення “Сельроб-лівіці”.

Отже, розкол у партії й визначив проведення передвиборної кампанії. Основними завданнями усіх відламків “Сельробу” стали боротьба за електорат у поєднанні із намаганням дискредитувати своїх основних суперників – колишніх однопартійців. Друковані органи обох угруповань рясніли взаємними звинуваченнями в розкольництві, зраді комуністичних ідей і ін. Зокрема, “Сельроб-лівіця”, як і її провідники Кирило Вальницький, Михайло Заяць, Михайло Дурделла та Кузьма Пелехатий, постійно трактувалася як “Сельроб розбивання єдиного робітничо-селянського фронту, Сельроб зради робітничо-селянських інтересів”¹³. По суті обидві частини партії прирівнювали своїх опонентів до своїх основних ворогів, “поплічників фашизму”, насамперед, до Українського Національно-Демократичного Об’єднання (далі – УНДО), що, безумовно, було лідером серед українських політичних партій.

У намаганні “відбити голоси” в Об’єднання, ліві наголошували на його доволі позитивних відносинах із польським урядом з одного боку, та негативному ставленні до радянської України. Особливо наголошувалося на угодовстві УНДО, стверджуючи, що воно отримало бажану “панську ласку” і тепер його трактують самі поляки однією із “скрито-правительських партій”¹⁴. Тому, розуміючи, якою сильною є позиція націонал-демократів серед більшості українського населення Західної України, ліворадикальні сили бачили вихід із складної ситуації лише в дискредитації цієї партії в очах народних мас. Критикували не тільки його політичну практику, але й наголошували на “буржуазному характері” соціального складу. Отже, “Сельроб”, що орієнтувався на селян, сільських та міських робітників, постійно демонстрував, що УНДО – це, передовсім, партія інтелігенції, заможних селян, що тісно співпрацюють із німецькими фабрикантами, єврейськими банкірами, литовськими та білоруськими панами¹⁵.

Націонал-демократи не залишалися в боргу перед “Сельробом”. Зокрема, УНДО звинуватило саме сельробівців у тому, що до державної виборчої комісії

не ввійшло жодного представника від Українського Сеймового Клубу, що, безперечно, позбавило українські сили певного впливу¹⁶. Основна причина такої ситуації полягала в тому, що представники “Сельробу” покинули Клуб на знак протесту і, в результаті, він недорахувався достатньої кількості членів, щоб делегувати в Комісію власного представника.

УНДО не вважало лівих доволі вагомими суперниками, а радше одним із чинників, що не дозволяв створити єдиний український національний виборчий фронт. Об’єднання було впевненим, що навіть перші кандидати у списку “Сельробу”, підконтрольного КПЗУ, не зможуть здобути мандати. Що ж до “Сельробу-лівиці”, то УНДО вважало, що їм буде складно зібрати навіть тисячу підписів виборців із двох округів на свою користь, що було необхідно для реєстрації списку, оскільки в їхньому складі не було представників із попередніх парламентів¹⁷. Попри це, помітним було й певне хвилювання УНДО стосовно того, чи існує якась домовленість між “Сельроб”, “Сельроб-лівицею” та КПЗУ, і чи можлива їхня співпраця із польськими партіями та представниками інших національних меншин¹⁸. Мало того, “Діло” закликала українських громадян, а особливо лідерів інших українських політичних сил, не покладатися надто на розлам у сельробівському таборі: “симулюючи боротьбу на ідеологічному підкладі, оба крила Сельробу поділилися сферами впливів”¹⁹. Поступово УНДО почало ставитися до “Сельробу” як одного із лідерів так званого інтернаціонального табору, що є основним противником національних сил, які очолює Об’єднання.

Участь обох частин “Сельробу” у виборах яскраво продемонструвала негативні наслідки розламу. Виборці в багатьох місцях не розуміли, чим партії різняться між собою і чому вони повинні проголосувати, для прикладу, саме за лівицю. Саме тому, отримавши порядковий номер у бюлетені “Сельроб”, як лівиця, так і правиця, намагалися повсюдно на ньому наголошувати. Оскільки більшість населення не надто відчували різницю між двома угрупованнями, то це могло спричинити певні непередбачувані результати виборів для обох²⁰. Не до кінця було й зрозуміло, у союзі із якими силами виступали сельробівці. Траплялися й випадки, коли агітатори від опонентів намагалися цю плутанину максимально використати. Для прикладу, Юрій Репетівський із Сокоринців повідомляв ЦК “Сельробу-правиці”, що за порадою Петра Мартюка всі селяни проголосували не за №8, а за №26, тобто Українську Партію Праці (далі – УПП) під керівництвом В’ячеслава Будзиновського, що демонструвала радянофільські погляди. Опісля виборів виникло питання – чи була якась домовленість між цими партіями, адже селяни таки проголосували як їм і рекомендували, віддавши за УПП 231 голос, в той час як “Сельроб” отримав лише 23²¹. Насправді УПП надсилала 9 грудня 1927 р. до ЦК “Сельробу” пропозицію йти на вибори спільними силами. Ведення переговорів доручалося В’ячеславові Будзиновському, Аркадієві Маленькому та Левові Петрушевичу. Проте, після тривалого очікування УПП отримала відмову. Про відсутність будь-яких домовленостей

свідчить й той факт, що під час виборчої кампанії сільробівці наголошували, що “висуває ця партія орієнтацію на радянство та всіма силами поборює основу цього радянства”²². У с. Гребенці склалася подібна ситуація, коли представникам “Сельроб-лівиці”, а також “Безпартійного блоку співпраці з урядом” та “Руського народного об’єднання” саме так вдалося перехопити голоси – за правницю проголосувало лише 5 осіб²³.

Небажання створювати коаліцію з іншими політичними силами лівого соціалістичного спрямування “Сельроб” продемонстрував ще на початку 1927 р., коли надзвичайно довго зволікав зі створенням спільного блоку із Робітничо-Лівицею, Паолей-Сіон Лівицею та П.П.С. Лівицею, в результаті чого був звинувачений у навмисному розбиванні робітничо-селянського руху.

Не прийняв “Сельроб” і пропозиції об’єднання від УНДО, що такі надходили. Для прикладу, на зібранні “Сельробу” в Раві-Руській був присутній адвокат Любомир Данилович, що й закликав до спільних дій²⁴. Проте, враховуючи характер міжпартійних відносин, відмінності їхніх політичних вимог та орієнтацій, про ніяке об’єднання у реальності не могло бути й мови. Офіційно ж КПЗУ, і, відповідно, “Сельроб” переконували виборців, що ці сили, так само як і “Сельсоюз” Павла Васильчука, Українська соціалістично-радикальна партія, “Бунд” та інші “все це контрреволюційні сили, є під ласкою Пілсудського, служать фашистським цілям, цілям боротьби із комунізмом, війни з СРСР. І хоча застосовують фрази опозиційні – все це робиться лише для того, щоб вибори завершилися так, як цього хоче Пілсудський і буржуазія”²⁵.

Свою чергою, інші політичні сили теж використовували незгоди “Сельробу” на свою користь. Для прикладу: провладна партія Пілсудського у своїй агітації серед українського працюючого люду наголошувала на тому, що “Сельроб” розколовся аж на три частини, кожна з яких постійно кричить про єдність, а при цьому досягти її не здатна. Апелюючи до незгод усередині лівих сил, влада намагалася переконати виборців, що ці суперечності вони перенесуть й у повсякденне життя українців: “Комуністична партія Західної України попираючи Сель-Роб правницю гризеться з Комуністичною партією Західної Білорусі за те, що остання попирає Сель-Роб лівицю... кидаючи поміж нас кличі розрухові, вони впроваджують нас в блуд. Взагалі ціла політика цих головачів полягає на тому, щоб на наших землях була як найбільша розруха, дорожничка росла з дня на день і щоб безробітних було як найбільше. Голод, нужда, хвороби од котрих смерть косила б людей як сіно, півені, пожежа, війни і взагалі якась страшена нещастя на людей, – найбільше радує цих пророків червоного раю на землі”²⁶. На противагу комуністам влада обіцяла стабільність та турботу для всіх громадян Польщі, не зважаючи на народність, релігію чи соціальний статус.

Обидві групи “Сельробу” усвідомлювали, що не мають достатньої підтримки в суспільстві, щоб отримати задовільний результат на майбутніх виборах. Антиреклама з боку інших політичних сил не покращувала цю ситуацію. Ліві

розуміли, що їхня найбільша слабкість саме у відсутності єдності, хоча й обидва “Сельроби” не різнилися по суті програмою: “маємо свідомість того, що розлам в Сельробі послабив сили табору селян і робітників та його боротьбу з фашизмом і реакцією. Енергія, котру в цілості треба було зосереджувати на боротьбі з ворогами, розпорозувалася у взаємній нашій боротьбі і спорах, котрі часто виходили за границі вічевої полеміки”²⁷. Це, безперечно, спонукало їх відновити переговори щодо об’єднання партії. Проте, жодна із частин не була готова до кінця поступитися своїми інтересами, що не могло не тільки сприяти успішному завершенню цієї справи, але й її проведенню загалом.

Зокрема, “Сельроб-правиця” вимагала, щоб лівиця визнала офіційно помилки у своїй політиці, відкликала усі звинувачення, опубліковані після розколу, узяла на себе відповідальність за нього та ліквідувала усі свої власні партійні утворення. Лівиця згідна була піти на певні поступки, але вимагала від опонентів того ж. Об’єднання могло відбутися, якби представники “Сельроб-правиці” теж відмовилися б від звинувачень та образ і розділили вину за розлам, адже він відбувся, на думку лівиці, лише через прагнення “народоволівців” урятувати істинну програму “Сельробу”²⁸. Цілком ймовірно, “Сельроб-лівиця” не надто прагнула об’єднання й тому, що не бажала й надалі бути під безпосереднім контролем КПЗУ. Звичайно, що за таких умов, в атмосфері взаємних вимог та звинувачень спроби порозуміння були приречені.

Відтак 18 грудня 1927 р., у Львові пройшла крайова конференція “Сельроб-правиці” щодо рішення ЦК КПП про нове злиття із лівицею. Комуністична Партія Польщі, вважала, що напередодні виборів усі ліві сили, що перебували в її сфері впливу та КПЗУ, повинні об’єднатися, особливо “Сельроб”, адже його позиції були серед населення вищі, ніж у комуністів²⁹. Проте, не всі готові були виконувати рішення ЦК КПП без застережень. Зокрема, на згаданій конференції перемогла позиція Сергія Козицького, що не вважав за доцільне поновити злиття із лівицею.

Цей факт “Сельроб-лівиця” використали, щоб посилити критику своїх опонентів. Поклавши усю вину на керівництво правиці, вони наголосили на тому, що її лідери просто не мають після такого кроку права очолювати робітничі та селянські маси. “Сельроб-лівиця” невпинно нагадував виборцям, що саме правиця постійно на зборах своїх місцевих осередків агітує за розлам, вона ж і списки кандидатів подала одноосібно та не заважала співпрацювати із іншими політичними силами лівого спрямування. У відповідь на подібні закиди керівництво повністю підконтрольного КПЗУ “Сельробу” заявило, що лівиці узагалі не існує “бо є тільки в її складі 4 особи і їх не потрібно вважати за партію, розкол буде ліквідовано”³⁰. Незважаючи на невпинні звинувачення, спроби об’єднання продовжувалися, принаймні на словах. На II крайовій конференції “Сельроб-лівиці” ухвалили рішення й надалі вести переговори із правицею, хоча й зазначали, що бажання у правиці до об’єднання відсутнє.

На початку лютого 1928 р. “Сельроб-лівиця” припинила заяви подолати розлам. Вона більше схилилася до об’єднання із ППС-Лівицею уже проти своїх опонентів із “Сельробу”³¹.

Отже, жодна із частин “Сельробу” по суті не була готова до об’єднання та й не бажала цього, а в результаті передвиборча агітація перетворилася на взаємні звинувачення та образи, відсунувши партійні програми на другий план. Така ситуація визначила й результати виборів до сейму та сенату.

Одразу ж після виборів почали з’являтися заяви про низку порушень на дільницях, особливо в сільській місцевості. Серед найпоширеніших скарг були невідповідність приміщень для голосування, відсутність попередньої перевірки урн, несвоєчасне відкриття пунктів, проведення агітації на місцях, відсутність можливості проголосувати для неписьменних селян, безпідставне недопущення до голосування низки осіб, свавілля поліції тощо³². Попри порушення, вибори, не зважаючи на не демократичний характер, пройшли відносно успішно для лівих сил, оскільки їм вдалося здобути кілька місць у сеймі, хоча вони й програли представникам національно-державницького табору.

Для “Сельробу” результати виборів були такі. Лівиці вдалося здобути 3 мандати до сейму. Депутатами стали Кирило Вальницький від Львівського повіту, Микола Хам та Іван Грецький із Берестя. “Сельроб-правиця” продемонструвала відсутність міцних позицій у Галичині, за винятком певних територій, та здобула мандати лише на Волині. Депутатами стали також Степан Волинець, Андріян Сенюк та Микола Чучмай. Місце в сенаті здобув Сергій Козицький³³. Загалом, “Сельроб” та “Сельроб-лівиця” отримали 6 депутатів у сеймі та 1 у сенаті, що згодом приєдналися до національних сил в опозиції до державної влади³⁴.

Вибори 1928 р. стали свого роду перевіркою на зрілість представників українського політичного табору³⁵. Вони продемонстрували не тільки неготовість українських політичних лідерів сконсолідувати сили та піти на взаємні компроміси задля формування єдиного виборчого фронту для досягнення максимального успіху, а й внутрішні конфлікти партій.

Отже, під час передвиборчої кампанії 1928 р. яскраво виявилися усі проблеми та суперечності, що мали місце усередині лівого табору. Саме вони стали визначальними для “Сельробу” в окреслений період та продемонстрували неготовість лівих сил до організованої боротьби за свої позиції у суспільстві через надмірну концентрацію на внутрішніх конфліктах. Хоча офіційно партія й заявляла про те, що парламентська діяльність не була її єдиною метою, а лише засобом досягнути вагоміші цілі – поширювати свою ідеологію серед мас та згуртувати навколо неї, – вона приділяла надзвичайно велике значення боротьбі за представництво в сеймі та сенаті, розуміючи, що це передовсім можливість отримати важливий політичний досвід та вихід на новий рівень діяльності. Саме тому, “Сельроб” й намагався максимально згуртувати сили хоча б на місцях та постати дієздатною політичною силою, що здатна завойовувати симпатії серед населення не лише критикуючи своїх суперників.

**UKRAINIAN PEASANT LABOUR SOCIALIST ASSOCIATION
("SELROB") IN THE ELECTORAL CAMPAIGN (1928)
TO THE POLISH SEYM AND SENATE**

Marianna PYRIG

Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Contemporary History of Ukraine

The author analyses the activity of "Selrob" during the electoral campaign to the "Seym" and "Senate" in 1928. Contradictions in the party and relationships with Ukrainian political forces are described in the article.

Key words: Selrob, elections, "Seym", "Senate", Western Ukraine, KPZU.

¹ Там само. – С. 145.

² Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІА України, м. Львів), ф. 351, оп. 1, спр. 75, арк.10.

³ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 121, оп. 3, спр. 67, арк. 7а.

⁴ Там само. – арк. 15.

⁵ Там само. – арк. 6, 9.

⁶ ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 69, арк. 18.

⁷ ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 70, арк. 18.

⁸ ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 73, арк. 41–44.

⁹ ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 73, спр. 71, арк. 1–14.

¹⁰ ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 70, арк. 29.

¹¹ ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 4, арк. 24.

¹² За лінію класової політики // Сель-Роб. – 1928. – 8 січня. – С. 2.

¹³ ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 72, арк. 4.

¹⁴ ЦДІА України, м. Львів, ф. 351 оп. 1, спр. 74, арк. 18.

¹⁵ Там само. – арк. 21.

¹⁶ У виборчій добі // Діло. – 1928. – 4 січня. – С. 1.

¹⁷ Перед виборами // Діло. – 1928. – 18 січня. – С. 3.

¹⁸ У виборчих хашах // Діло. – 1928. – 22 січня. – С. 1.

¹⁹ Перед виборами // Діло. – 1928. – 1 лютого. – С. 2.

²⁰ ЦДІА України, м. Львів, ф. 351 оп. 1, спр. 74, арк. 5.

²¹ Там само. – арк. 9–10.

²² Там само. – арк. 20.

²³ ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 76, арк. 28.

²⁴ ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 69, арк. 8.

²⁵ ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 66, арк. 8.

²⁶ ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 72, арк. 16.

²⁷ За єдність та негайну ліквідацію розламу. Лист Ц.К. Сель-Роб-Лівиці до Ц.К. Сель-Роб // Сель-Роб. – 1928. – 9 січня. – С. 1.

²⁸ ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 68, арк. 107.

²⁹ ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 69, арк. 37–38.

³⁰ ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 68, арк. 91.

³¹ За єдність Сель-Робу! До відома трудящих мас // Сель-Роб. – 1928. – 5 лютого. – С. 1.

³² ЦДІА України, м. Львів, ф. 351, оп. 1, спр. 76, арк. 1–2.

³³ *Rzepecki T.* Sejm i Senat Rzeczypospolitej Polskiej, 1928–1933 : Podręcznik zawierający wyniki wyborów w województwach, okręgach i powiatach, podobizny posłów sejmowych i senatorów, statystyki itd / T. Rzepecki. – Poznań, 1928.

³⁴ *Соляр І.* Консолідаційні процеси національно-державницьких сил Західної України (1923–1928) / І. Соляр. – Львів : Інститут українознавства ім. Крип'якевича НАН України, 2010. – с. 120.

³⁵ Там само. – арк. 115.